

Forhandlede af Dr. Albert Faust i Arch. 1887-8 Tard. Phil. sein 1814.

Om skelnemærket mellem forbrydelse og sindssyge. *Guille Motlunet*

137
1879
1879

(121-152)

I »Archives de l'antropologie criminelle« for marts d. å. har Dr. P. Dubuisson offentliggjort en artikel om dette emne, hvoraf her indholdet gengives.

For at finde skelnemærket mellem forbrydelse og sindssyge må man først betragte det som givet, at der eksisterer en forskel mellem forbryderen og den sindssyge, og at denne forskel er så udpræget, at man i praxis kan undgå at forvekle dem med hinanden. Men allerede her møde vanskeligheder. Der gives talrige lærde, Lombroso og hans tilhængere, som ikke anerkende nogen sådan væsensforskelse, og blandt dem, som i principet anerkender den, er det meget langt fra, at der hersker enighed om, hvad der danner grænsen. Man behøver kun at se den evolution, som sindssygen har gennemgået i lovgivningerne, for at erfare dette. Fra først af indskrænket til et overmåde lille felt har den stadig udviklet sig paa forbrydelsens bekostning, draget flere og flere områder ind under sig, og så hurtig er dette gået for sig i de sidste årtier, at man vel kan forstå, at der er dem, som allerede forudse den dag, da sindssygen opsluger forbrydelsen. Vil man nu end ikke give disse sidste ret — og herom turde der herske almindelig enighed —, så er det dog et faktum, at den dag i

dag ere læger og jurister ikke nåede til tilstrækkelig bestemt at angive de karaktermærker, hvorefter det skal afgøres om den skyldige skal straffes eller ikke. En sådan angivelse kan nu heller ikke ventes fra lægerne. At disse, som stadig udvide kredsen for deres studier, søge at indbefatte derunder alle sygdomme, alle svagheder, alle anomalier, alle de afvigelser, som den menneskelige hjerne kan frembyde, derunder også forbryderafvigelsen, er i sin orden. Og at de ikke bestræbe sig for at fixere et grænseskel, som for deres rent individuelle synsmåde er overflødig, er ganske naturligt; men at juristerne, som ere nødte til i kraft af deres stillinger at betragte menneskene ikke fra et individuelt men fra et socialt synspunkt, ikke engang ere nåede til at angive det princip, hvorefter grænsen skal drages mellem forbrydelse og sindssyge, og at bestemme de mærker, som skulle afgøre, om man har en strafbar eller ikke strafbar skyldig for sig, det er i sandhed forbavsende. Juristen kan dog umulig vedblive at følge lægen på den vej, som for denne er fuldstændig fri, uden at han engang må samstemme med hin i at se en syg i enhver forbryder, hvorefter han intet andet har at gøre end at opgive sin stilling og forlange, at fængslerne skulle erstattes af hospitaler. Vil han ikke nå hertil, må han i tide tilråbe lægen et holdt og skabe sig et kriterium, et princip, som i det mindste i teorien kan tillade ham at sige: »Først her op-hører retten til at straffe.«

Det er ikke meningen her at udvikle sindssygens historie med alle de legitime og illegitime udviklinger, som snart en snart en anden har tildelt den. Det er tilstrækkeligt at stille sig på det udgangspunkt, at der eksisterer en forskel mellem den sjælssunde og den sindssyge, mellem den straffbare og ikke straffbare, og derefter undersøge, på hvilke mærker man skal kende den ene fra den anden.

Men hvorledes findes det afgørende kriterium? Ikke ved at studere henholdsvis forbryderen eller den sindssyge. De have så mange berøringspunkter, at man bestandig vil

være fristet til, når man studerer forbryderen, at kalde ham sindssyg og, når man studerer den sindssyge, at henføre ham til forbryderen. Erfaringen har tilstrækkelig vist det håbløse i disse undersøgelser.

Det gælder om at gøre sig klart, hvorom sagen drejer sig. Det drejer sig om at få at vide, hvorfor den ene straffes, den anden ikke, skønt begge forbrydere. Men dette spørgsmål falder sammen med spørgsmålet om, hvorfor man overhovedet straffer. Kunne vi nøjagtig angive straffens egenlige grund, så ville vi heller ikke være langt fra at have fundet den grund, som tillader os at behandle den sindssyge forbryder anderledes end den sjælssunde.

Her stå da to doktriner over for hinanden. Nytteteorien og teorien om den absolute retfærdighed. For den første finder straffen både sin hjemmel og sin ordning i den sociale interesse. Staten skrider ind mod de ilde-sindede, i det ene øjemed, at opretholde ordenen og derigennem sig selv. Straffen har til opgave at gøre forbryderen ude af stand til at skade ved de midler, som vise sig hensigtsmæssige. Den har ingen anden grænse end selve samfundsinteressen. Denne hævner sig ikke, den straffer ikke for at straffe. Hvis der var vished for efter den første forbrydelse, at gerningsmanden ikke vilde begå en ny, var der overhovedet ingen hjemmel til at straffe.

Herimod står teorien om den absolute retfærdighed. Den går ud fra, at ved siden af den menneskelige lov er der en moralsk, guddommelig lov, som selvfølgelig står over den menneskelige, en lov, som realiserer idealet om den fuldkomne retfærdighed, en lov, som er nedlagt i menneskets hjerte ved hans fødsel for at blive hans livs rettesnor. Enhver forbrydelse er derfor først og fremmest en moralsk forvildelse. Den skyldige er vel en forbryder, men først en synder. Og hans synd fordrer udsoning. Denne kan samfundet foretage, men kun for såvidt som revselsen virkelig rammer synden, det vil sige kränkelsen af moralloven. Straffen er da kun middel for eller udslag af den

nødvendige udsoning; den er en fortjent lidelse, et gendøende lægemiddel. Og medens for nytteteorien retten til at straffe er ophørt, når samfundet ikke længere har nogen interesse deri, udslukkes efter retfærdighedsteorien retten til at straffe først med brødens udsoning*). »Hvis samfundet var ved at opløses, så skulde den sidste morder henrettes i opløsningens øjeblik, for at enhver skyldig kunde faa sin straf, og for at manddrabet ikke skulde falde tilbage på det folk, som havde forsømt at straffe det«, skriver Kant.

Det gælder nu om at undersøge, om nogen af disse to teorier giver os midler til at adskille den sindssyge fra forbryderen, den strafbare fra den ikke strafbare.

For at der kan være en forbrydelse efter retfærdighedsteorien, må fire betingelser fordres opfyldte**):

1. Forbryderen må have krænket samfundsordningen.
2. Han må samtidig have forbrudt sig mod moralloven.
3. Han må have haft bevidsthed om denne morallov.
4. Han må hos sig selv have haft den fornødne evne til at overholde den.

Hvis disse to sidste betingelser svigte, vedkommer forbryderen ikke den straffende retfærdighed. En sådan person kunde muligvis rammes i kraft af samfundsinteressen, men ganske sikkert ikke i kraft af moralloven; den må kendes for at kunne overtrædes. Og denne moralsk uansvarlige er det nu, som retfærdighedsteorien benævner sindssyg. — Hermed havde man nu i lange tider slået sig til ro. Man var fuldt og fast overtydet om, at ethvert menneske kom til verden med en dobbelt evne indesluttet i sin bevidsthed:

*) Det er en misforståelse, når det undertiden påstås, at denne lære er forældet hos os. Den spores både i teori, lov og praxis. Se i førstnævnte henseende Goos: Alm. Retslære II, kap. 6, jfr. for de andre punkters vedkommende det flg.

**) Forfatterens efterstående udvikling bygger vel på det franske adskillelsesprincip: Avec ou sans discernement, medens den danske strfl. sætter kriteriet i bevidsthed om handlingens strafbarhed. I virkeligheden udspringe de dog begge af samme rod, og de konsekvenser, forfatteren udvikler, ere derfor fælles for begge.

Evnen til at skelne godt fra ondt, og evnen til i hvert enkelt tilfælde at kunne vælge mellem det gode og det onde. Verden, milieu, lidenskaber kunne drive ham i alle mulige retninger, han véd bestandig i kraft af denne dobbelte evne, om han drives mod det gode eller mod det onde, og han har evne til at give efter eller modstå. Undtagelser herfra kunde vanskelig indrømmes. Der behøvedes i det mindste meget iøjnefaldende beviser for, at uansvarlighed kunde antages. Undtagelserne blev begrænsede til de »afsin-dige«, det vil sige sådanne, som fuldstændig vare berøvede deres fornuft, og loven gik til det yderste i sine indrøm-melser, når den medtog idioter, rasende maniakalske eller stupide melankolikere*). Gik forbryderen ikke ind under nogen af disse kategorier, blev han ansvarlig, og oprindelig fuldstændig ansvarlig. Om formindskelse af strafskylden på grund af formindsket moralsk ansvarlighed var ikke tale.

Efterhånden måtte imidlertid forestillingen om den moralske ansvarlighed undergå væsentlige modifikationer. Nu til dags er det umuligt at gå ind på den opfattelse, at mennesket i sin vugge forefinder pligtfølelsen med evnen til at handle efter den, så lidt som betingelserne for den moralske ansvarlighed iøvrigt. Man behøver kun at se, med hvilken møjle de mest beskedne morallærdomme indpodes barnet for at forvise sig om, at de ikke forefandtes ved fødselen, at betragte menneskene for at konstatere, at der findes uhyre uligheder, både i deres måde at opfatte pligten på og i deres egnethed til at følge den. Vil man end ikke følge determinismen og frakende mennesket ethvert ansvar, må man i det mindste indrømme, at menneskene ere meget ulige ansvarlige, og at der i denne henseende er lige så store forskelligheder som i intellektuel eller fysisk hen-seende. Intet menneske er ligt det andet. Enhver af os har sin moralske tilstand og følgelig sin moralske ansvar-ighed; denne er ikke absolut men relativ.

*) Jfr. strfl.'s § 38.

Men denne erkendelse medfører strax de mest uventede og alvorlige konsekvenser.

Først bliver det nødvendigt ligeoverfor en forbryder at studere graden af hans tilregnelighed. Allerede her møde vi store vanskeligheder. Thi hvem kan med blot tilnærmelsesvis nøjagtighed angive et individs moralske habitus? Hvorfra skal man hente de uundværlige bevisdata? Hvorledes skal man på dem bygge sin dom? Og hvorledes skal denne bringes i overensstemmelse med straffen? Bliver det ikke nødvendigt ganske at bortse fra handlingen for kun at fæste opmærksomheden på gerningsmanden? Trods disse vanskeligheder ere lovene nu enige i at opstille forbryderne med halv og kvart tilregnelighed*).

Men det er heller ikke den alvorligste konsekvens. I sin iver for at tilfredsstille retfærdigheden risikerer man ikke længere at tilfredsstille samfundet. Der hører kun ringe praktisk erfaring til for at påvise, at de farligste forbrydere, de, som have gjort forbrydelsen til deres opgave, de fødte, instinktive forbrydere, det er netop dem, som i moralsk henseende ere mindst ansvarlige. Det er utvivlsomt, at blandt disse forbrydere har 50 pct. eller flere forbryderske forfædre, det vil sige, de have ved fødselen fået dispositioner, som efter arvelighedens lov gøre dem endnu mere skikkede for det onde end deres fædre, de bukke lettere end disse under for et slet milieu, akklimatisere sig i forbrydelsen og vænne sig til at leve i den som andre i et nyttigt håndværk. Når det moralske ansvar står i forhold til modstandskraften overfor de onde lidenskaber, det vil sige i forhold til intelligens, kundskaber, erhvervet moralitet, hæderlig levevis etc., hvilket ansvar kan man så bebyrde disse forbrydere med, som, fødte i de skrækkeligste forhold, intet steds finder den uundværlige bistand til at gøre det gode? Man må da sige med La Mettrie: »Forbryderen er et menneske, som må beklages, ikke hades.«

*) Jfr. strfl.'s § 39.

Men ere disse Mennesker de mest uansvarlige, så må efter retfærdighedsteoriens princip de straffe, som ramme dem, være så milde som muligt, og de må frifindes, det vil sige betragtes som afsindige, når man kan påvise, at deres moralske ansvar når nulpunktet.

Så står da juristen hjælpeløs over for forbryderen. Han er altfor oplyst til ikke at føle nødvendigheden af at straffe, men behersket som han er af straffens gamle teori, anser han sig for tvungen til at holde regnskab med de personers moralske ansvarlighed, som han dømmer; dette bevirker, at han stadig er udsat for, enten at skåne en forbryder på grund af hans uansvarlighed, skønt han repræsenterer en stadig fare for samfundet, eller dømme ham på trods af sin egen doktrin, uagtet hans uansvarlighed.

Denne hjælpeløshed viser sig på mangfoldige punkter: men der er især et, der er værd at lægge mærke til. Det er den voxende tilbøjelighed til at betro lægen det arbejde at konstatere den anklagedes mentale tilstand uden at fastslå nogen som helst grænse for hans undersøgelse. Man må næsten sige, at dommeren, mistroisk mod sig selv, ikke vover at påtage sig ansvaret for en erklæring over det moralske ansvar, af frygt for; at hans funktion som varetager af samfundsinteressen skal gøre ham uretfærdig. Han overdrager da en anden at udtale dommen for ham, dække ham tilbagetoget, således at det er lægen, som bliver den virkelige dommer over tilregneligheden og derigennem til en vis grad også over straffen. Odysseus' hest indføres i Troia!

Når man undertiden ser rejst voldsom kritik mod disse lægernes afgørelser, når man pålægger dem ansvaret for altfor milde domfældelser, skandaløse frifindelser, så glemmer man imidlertid en vigtig ting. Det er ikke lægens opgave således som juristens at betrygge samfundet. Lægens rolle går ikke ud på at bedømme forbrydelsens vægt eller den fare, som forbryderen frembyder. Han har simpelthen at undersøge mennesket, hans legemlige og åndelige tilstand, hans defekter,

hans sygeligheder, udspørge ham om hans fortid, eftersøge hans antecedenter, efterforske i hans historie alle de kendsgerninger, som kunne begrænse hans ansvarlighed. Man forbavses og råber op, fordi lægen ofte stik imod den almindelige følelse konkluderer til uansvarlighed eller formindsket ansvarlighed. Hvad der må forbavse meget mere, er, at der virkelig gives tilfælde, hvor lægen mener at kunne fastslå hel og fuldstændig ansvarlighed med den erklæring, at han hverken i forbryderens nutid eller fortid har fundet nogen grund til nedsættelse.

Under alle omstændigheder ere vi nu vidne til en gradvis svækkelse af strafbarheden, og vi styre langsomt men sikkert hen imod det mål, der forekommer nogle som den eneste logiske løsning af vanskelighederne, straffens undertrykkelse på grund af den almindelige uansvarlighed, og det i kraft af selve det princip, hvorpå straffens grund hviler. —

Af alt dette må man slutte, at der er en grundfejl i den gængse straffeteori, siden den ikke giver os det fornødne princip til at adskille forbrydelse fra sindssyge, eller rettere, siden den giver os et princip, som lidt efter lidt lader hele forbrydelsen forsvinde i sindssygen. Er dette nu ikke idealet, vil man ikke berøve samfundet sit våben mod forbryderne, så er det ikke nok at protestere og kævles med lægerne. Man må gøre sig klart, at når lægerne kunne tumle sig, som de gøre, så er det, fordi straffeteorien er slet og trænger til en afløser. Hvor findes denne?

Ja; tilbage står princippet om den sociale nytte. Slår den teori til, kan den opfylde ethvert behov, straffe uden overdrivelse og skåne uden svaghed, give os det lys, som vi må have, for ikke at blande forbryderen med den sindssyge?

Dette spørgsmål må besvares bekræftende, til trods for alt det onde, som er sagt om samfundsnytteprincippet.

Det skal påvises, at dette princip er tilstrækkeligt til

- 1) at bestemme forbrydelserne og fastsætte straffen;
- 2) at det tillader domstolene bedre endnu end moralprincippet

i særlige tilfælde at fastsætte straffen efter hensynet til den konkrete forbrydelse;

3) at det giver os den nødvendige ledestjerne til at adskille forbryder fra sindssyg; og

4) det skal endelig undersøges, om der ikke er nogen misforståelse i den kamp, som de to principer føre med hinanden, og i så fald skal grunden dertil påvises.

Det er en almindelig påstand blandt teoretikere, at til at bestemme forbrydelse og straf er moralprincippet uundværligt, medens der derimod ikke hersker enighed om den betydning, der skal tillægges det. Medens nogle sætte retfærdighedsprincippet øverst: Forbryderen må have fortjent sin straf, først da kommer samfundsinteressen i betragtning (Ortolan), hævde andre (Chauveau, Hélie), at det ledende princip for al strafferet må være samfundsinteressen, det andet princip skal kun bøde på dennes videste konsekvenser*).

I virkeligheden kan det ikke betvivles, at loven nu om stunder, hvor tydeligt end retfærdighedsprincippet iøvrigt gør sig gældende, fastsætter forbrydelse og straf rent efter samfundsnymten: forbrydelser opstå og forsvinde, straffes strengt eller mildt, alt efter den betydning, samfundet nu tillægger dem. Loven straffer hor, ikke anden utroskab i ægteskabet, den straffer tiggeri og vagabondering, trods det, at de, moralsk set, langt fra altid kunne betragtes som synd, politiforseelser i videre forstand, uagtsomt drab, uagtsomme legemsbeskadigelser, uagtsomt brandstiftelse, skønt den skyldiges moralitet er uden for spillet. Og hvad selve straffen angår, kender den straffegrader ved tyveri, der bero på omstændigheder, som moralsk set ere ganske irrelevante. Den lægger afgørende vægt med hensyn til strafbarheden på kendsgerninger, som ligge ganske udenfor gerningsmandens rådeevne, og derfor moralsk set hverken gøre fra eller til.**)

*) Således også nærmest Goos l. c.

**) Se hos os strfl.'s §§ 109, 199, 194, 195, 197, 2 st.; 211, 2 st.; 244, 280, 286, 287, 288 og 290.

byrdede forbrydelse, uagtet der moralsk set ingen forskel er o. s. fr., lutter beviser på, at for loven er det ikke den moralske skyld, men den sociale interesse, som er afgørende for dens forbrydelser og straffe.

Vi komme nu til det andet punkt, straffens fastsættelse efter den konkrete forbrydelse. Som bekendt nyder dommeren med de relative strafferammer i loven med dens skærpene og formildende omstændigheder en stor frihed ved straffens fastsættelse. Og han benytter sig deraf. Han behandler ikke en lejlighedsforbrydelse lige med en vane-forbrydelse, en uoverlagt handling lige med en overlagt, han revser ikke den forbrydelse, som er begået af de laveste drifter, begærlighed, kønsdrift og ødelæggelseslyst, på samme måde som den, der er begået af stolthed, forføngelighed, hengivenhed og æresfølelse. I almindelighed påberåber man sig her moralprincippet, og man spørger sig selv, hvorledes det vilde gå, hvis dette princip ikke længere blev taget i betragtning. Vilde der da ikke længere være nogen formildelse mulig? Vilde retten da blive ubønhørlig hård? — Hvorfor skulde dog samfundsinteressens princip forbyde dommeren at tage hensyn til bevæggrunde og omstændigheder og på dette grundlag graduere straffen? Tvertimod: samfundsinteressen forlanger netop, at der tages mere hensyn til forbryderen end til forbrydelsen, mere til den fare, han frembyder, end til den handlings vægt, som han har begået. Den betragter ikke den mand som nødvendig tabt for samfundet, der har gjort sig skyldig i et øjeblikks vildfarelse, den har intet at indvende hverken mod forbedring eller genoprejsning; den forlanger ikke, at man skal knuse ham strax ved den første fejl, den kan meget vel finde sig i, at der tages hensyn til motiverne, og at man ikke behandler morderen af æresfølelse som morderen af selvished; den forsoner sig fortræffelig med et institut som den betingede domfældelse. Til gengæld fører den os til at væbne os mod enhver pervers natur, når den har lagt sig tilstrækkelig tydeligt for dagen; den er ubønhørlig

mod de uforbederlige og forlanger, at en forbryder, som har givet tilstrækkelige beviser for sin mangel på evne til at leve i samfundet, må fjernes derfra, og går derfor let ind på de strænge forholdsregler mod recidivet, som moralprincippet vanskelig kan forenes med.

Netop fordi den ikke befatter sig med at straffe en synd og fordrer en udsoning, men simpelt hen beskytter sig, kan den være mild, uden at kende anden grænse end statens egen sikkerhed. Den finder sig ganske vist ikke i, at virkelige forbrydere skånes under navn af sindssyge, men den er rede til at slå af på sin strængthed, så ofte som den kan gøre det uden fare. I så henseende giver den endogså dommeren en større frihed end moralprincippet. Når man læser i domprotokollerne, vil man stadig støde på strænge straffedomme for forbrydelser, som næppe fortjente så megen strengthed. En englænder blev engang hængt for et falsk, som han havde begået for at frelse en ven. Korsikaneren Matteo Falcone blev dømt til galejerne, fordi han dræbte sin søn, som havde vanæret hans navn og for penge opgivet gendarmerne en »bandits« skjulested. Behøvede virkelig samfundsinteressen disse straffe?

Omvendt kan samfundsinteressen ganske vist reagere mod mildheden. En forbrydelse, som ikke røber nogen dyb forbrydersk tænkemåde, kan bedømmes mildt, når den står isoleret. Men finder den efterlignere, kan mildheden ikke vedvare uden at blive farlig. Den første vitriolouse kunde skånes, den tredje ikke. —

Endnu står tilbage spørgsmålet om de sindssyge forbrydere. Da de hidtil ere blevne behandlet på en særlig måde i kraft af deres moralske uansvarlighed, må man naturligvis spørge sig selv, om de ikke vil gå ind under den almindelige ret, såsnart der ikke kan anerkendes nogen anden ansvarlighed end den sociale. Men dette må bestemt benegtes. De sindssyges stilling vil aldeles ikke blive forandret. Samfundsinteressen fører til at skåne dem lige såvel som moralprincippet, og der bliver kun den forskel

tilbage, at det vil blive mere vanskeligt end hidtil at tage forbrydere for afsindige.

Til enhver tid, i alle civiliserede samfund, have 2 store klasser af utilregnelige været anerkendte, nemlig børn og sindssyge. Der kan være forskelligheder i den nærmere betegnelse efter de forskellige tiders og steders opfattelse. Men resultatet er det samme overalt. Dette er dog meget mere af sociale end af moralske grunde. Thi trods al tale om manglende, utilstrækkelig eller påvirket dømmekraft vilde ganske sikkert intet samfund have ladet sig nøje med disse motiver for at skåne de utilregnelige, hvis det kunde vente sig, at denne mildhed vilde blive til samfundets fordærvelse. Der gives altså andre bevæggrunde, og det er ikke vanskeligt at se, at når samfundet handler som det gør, så er det, fordi det finder sin interesse deri, eller i det mindste fordi det ikke finder nogen fare derved.

Når vi fra samfundsinteressens standpunkt undersøger straffen, finde vi, at den må have et dobbelt øjemed: beskytte samfundet for den enkelte forbryder, ved at udstøde ham for en tid eller for bestandig, og afskrække alle dem, som kunde føle sig fristede til at give efter for deres drifter udover de grænser, som samfundet pålægger. Det er dette sidste øjemed, som gør det nødvendigt, at straffen får en følelig karakter for at være virksom. Havde den kun den første opgave, kunde man konstruere et straffesystem, der var uendelig mindre rigorøst, uden at samfundet kom til at lide derunder.

Hvad nu den sindssyge angår, er det åbenbart, at samfundet kun har et at gøre: at beskytte sig, at bringe den enkelte ud af stand til at gøre skade, allerhelst forinden han endnu har fået tid til at anrette nogen. Forsøge på at afskrække ham, er håbløst. Bliver en sindssyg dreven til forbrydelsen, så går han frem uden skrupler, uden skam, uden samvittighedsnag, af og til ubevidst som en maskine, hyppig stolt og triumferende som den, der skal håndhæve ret og retfærdighed. Han kan være den far-

ligste af alle mennesker, men samfundsinteressen er fuldt beskyttet, såsnart det gøres ham umuligt at skade: det skaber ikke en eneste sindssyg mere.

Derfor er der ingen fare for samfundet i at behandle den sindssyge anderledes end forbryderen. Men hvad mere er, det har endogså interesse deri.

Med en vis vægt kan man appellere til den personlige interesse og minde om, at der ikke er det menneske til, som kan føle sig sikret mod at blive sindssyg, tidlig eller sent. Den bedste cerebrale konstruktion i verden kan ikke forudse alderdommens tilskikkelser, et uheldigt fald, et uventet stød, som hver for sig ganske kan bryde intelligensen. Hvem kan garantere for, at han ikke vil give børn livet, hvis hjerner aldrig ville udvikles eller udvikles i forkert retning? Alt det opfordrer til mildhed mod den sindssyge.

Men der gives flere motiver.

Sindssygen viser sig i mangfoldige skikkelser, hvoraf nogle ere uhelbredelige, men hvoraf et meget stort antal kan helbredes, og det er netop i dette, at man træffer de farligste tilbøjeligheder og de skrækkeligste lyster. Efter disse sygdomsperioder kunne de pågældende være brave og nyttige medlemmer af samfundet. Hvorfor skulde dette da knuse dem som forbrydere under deres sygdom? For de uhelbredeliges vedkommende kan man ganske vist ikke henvide til de tjenester, som de endnu kunne præstere, men man må da påkalde dem, som de have ydet, og belønne fortiden med mildhed for nutiden. Samfundsinteressen har aldrig forlangt, at mennesket skulde kvæle enhver ædelmodig følelse, den forlanger netop, at vi hos os skulle udvikle altruismen, det vil sige den følelse, som får os til at virke uden selvinteresse for andre. Vore første fædre dræbte deres forældre, når disse ikke selv kunde ernære sig og blev en byrde for slægten: det var deres samfundsinteresse. Det er den samme interesse, som nu, da vi ere blevne rige nok, får os til med omhu at omgive vore gamle, vore svage og vore uhelbredelig syge, ikke blot

fordi det er rosværdigt, men fordi det er i hele samfundets velforståede interesse, at ethvert af dets medlemmer hos sig opelsker den følelse, som alene er i stand til at betrygge den menneskelige harmoni, kærlighed til sine medmennesker.

Men fordi princippet om den sociale nytte fører os til at skåne de sindssyge, er det ingenlunde en konsekvens, at vi i denne undtagelse skulle indbefatte alt, hvad der i de sidste år er blevet forlangt medtaget i den moralske uansvarligheds navn. Lad videnskabsmændene, som beskæftige sig hermed, fysiologer, antropologer, sindssygelæger o. s. v. kun optage under navnet »sindssyge« alle de artsforskelligheder, der ikke svare til en bestemt mennesketype, som de have opstillet: det er deres sag, og ingen har ret til at bebrejde dem det. Men domstolene kunne ikke kritikløst underskrive alle disse vidtløftigheder; de have den opgave at beskytte samfundsordenen, at straffe og afskrække forbryderne, og de kunne ikke være berettigede til at lade sig dette våben tage ud af hænderne, undtagen overfor de mennesker, hvis åndelige tilstand gør dem utilgængelige for frygt. Hvis den sindssyge kunde bringes til at gøre sin pligt ved frygt, så kunde det ikke være samfundets sag at skåne ham, men han kan det ikke, og derfor må straffen bortfalde. Det kommer da an på at skelne mellem den ukuede og den ukuelige, mellem den, som trodser straffen med fuld bevidsthed om den risiko, han løber, som forbryderen gør det, og den, som på grund af mangler i sine åndsevner ikke har det redskab i stand, som skal belære ham om rækkevidden af hans handlinger, deres betydning, deres konsekvenser, men går sin gang uden at se den afgrund, som er udhulet under hans fødder. Han alene er virkelig ukuelig, og det er derfor, at dette karaktertræk, som er resultatet af de hjerneforstyrrelser, der konstituere sindssygen, må være skelnemærket mellem den syge og den sunde, den ansvarlige og den uansvarlige, den strafbare og den ikkestrafbare.

11

Se Tardivel's tilfælde p. 157 om, at absolutt Uansvarlighed ikke gives; selv om den gives, i ikk Ansvar af første Skridt (Revselses) Måder af sindssyge mennesker. Denne Lære er kommen, hvad de dog faktisk er. Adls. ogs. afv. kan vi sige Ukuelige.

— Mærkeligt må desuden kun slås sammen med Generalprosecutionen, hvad ogs. betragtes som best. til

Her vil man nu sagtens påberåbe sig italienerne, som have opdaget, at det netop er forbryderen, som er ukuelig. Ganske vist er det netop punctum saliens i alle deres udviklinger. Men man behøver ikke at have set meget eller læst meget for at føle sig overbevist om, at i kendsgerningernes rige bekræfter intet de italienske kriminalisters påstand. De fakta, som Lombroso påberåber sig, ere for største delen langt fra at have den betydning, som han tillægger dem, og modsiges oven i købet af et så stort antal andre fakta, at den mening, man kunde danne sig af dem, nødvendigvis må modificeres. Indtil videre må man derfor betragte Dr. Lombrosos påstand som en simpel paradox, der for ham er nødvendig til at frømbringe den sammenblanding mellem forbryder og sindssyg, som han tilsigter. Har han ret, må man, med eller mod sin villie, akceptere denne sammenblanding. Har han uret — og indtil videre må man stille sig på dette standpunkt — må man hævde, at det karaktertræk, som han påtrykker forbryderen, netop er det, som fremfor alt adskiller ham fra den sindssyge. —

Vi se nu, at principet om den sociale nytte er eneherskende; det alene kan fastsætte straffe og forbrydelser, kan mildne lovens strengthed og tillade at skåne den sindssyge, alt medens det begrænser sindssygens område. Det gælder da om til slutning at undersøge grunden til denne magtfuldkommenhed.

Når socialprincipet alene slår til overalt, så er grunden simpelthen den, at der i virkeligheden ikke eksisterer noget moralprincip, som er uafhængigt af socialprincipet. Samfundsinteressen er den eneste kilde til al moral og al retfærdighed, og når man endnu lægger forskellige, undertiden endogså modsatte betydninger ind i disse to udtryk, moral- og socialprincipet, kommer det ene og alene af de indgroede fordomme, som århundreder af teologi og metafysik have bibragt os.

Hvad der først adskiller dem, er, siges der, at moral-

princippet er skabt af Gud, socialprincippet af mennesker. Gud nedlægger kendskabet til godt og ondt i menneskets hjerte. Vil mennesket kende moralloven, behøver det kun at læse i sit eget hjerte. Mennesket er ikke alene født frit, det er også født dydigt.

Men den positive ånd kan ikke føle sig tilfreds med en sådan hypotese. Historien viser os, at moralloven har fulgt menneskeheden i sin udvikling. Jordens udstrækning viser os menneskene på alle mulige moraltrin, fra det laveste til det højeste. Iagttagelsen viser os barnet stige trin for trin ved opdragelsen og på nogle år gennemløbe alle de stadier, som langsomt ere tilbagelagte af menneskeheden. Vi kunne da ikke acceptere forestillingen om en guddommelig oprindelse, når vi kun behøve at bruge vore øjne for at se menneskets indgriben.

Retfærdighedens begreb har ingen anden kilde end alle de andre abstrakte begreber, som århundreders arbejde har frembragt i vor hjerne. Det er et resultat af talløse iagttagelser og fornuftslutninger, som uophørlig rettes, og det har altid været i udvikling. Retfærdighedsbegrebet hos de moderne folk står højere end hos grækerne og romerne, og vore efterkommere ville forbedre det endnu mere. Det er sammensat af alle de regler, som den menneskelige erfaring har påvist at være nødvendige for ordenens opretholdelse. Og hvad finde vi i disse regler, som ikke kunde være indsat ifølge en grundig iagttagelse af den menneskelige natur og de krav, som enhver kollektiv organisation medfører? Tag de 10 bud f. ex. Der forbydes mord, tyveri, hor, falsk vidnesbyrd, der påbydes ærefrygt for forældre og en hviledag for hver uge; de forbyde aldeles ikke slaveri, og de sætte kvinden på samme fod som slaven. Moses taler ganske vist i Guds navn, den eneste autoritet, han har det i sin magt at påkalde, men er der en eneste af hans befalinger, som en menneskelig hjerne ikke havde kunnet begribe, når den gav sig til at iagttage menneskene og de farer, som deres lidenskaber fremkalde? Ikke et af

dem vedrører kun individet, alle have de samfundskarakter. Ikke engang i morallovenes pligter mod Gud behøver man at se andet end en social og jordisk skabning. Idet menneskeånden søgte forklaring på naturens fænomener i en overnaturlig villie, og idet den menneskelige ordening behøver en indvielse, er det en selvfølge, at det øverste væsen eller de øverste væsener, på hvilke hele samfundet hvilede, måtte æres og frygtes som sådanne i kraft af selve dette samfunds interesser. Filosofisk og socialt er gudsdyrkelsen skabt.

Hvad der kan skuffe enkelte og bringe dem til at se tingene anderledes, end de ere, er den omstændighed, at morallæresætningerne blive os indpodede med rette som absolute regler, uden diskussion, uden fremførelse af noget andet motiv end det, at det er således, fordi det er således. Således skabes der i vore hjerner en opfattelse af moralen, der gør den fremmed for al social betragtning, som om den existerede i kraft af sig selv, over alt menneskeligt.

En anden grund til misforståelse skyldes vor intellektuelle svaghed, der har vanskeligt ved at fatte pligter, som gå ud over vore egne forbindelsers snevre kreds. Når det ikke længer drejer sig om vor nabo, tro vi os fri for enhver forpligtelse. Samfundet synes os en fjende, som vi kunne narre og fortrædige uden skrupler. Dets fordringer, så berettigede de end ere, vække vor modstand, og så snart den pligt, som det pålægger os, har vanskelighed ved at forenes med vore andre pligter mod familie og venner, erklære vi, at der er strid imellem moral- og sociallov, medens der i virkeligheden kun er en gradsforskel i vore pligters hierarki.

Der eksisterer altså ikke to love, en moralsk, en anden social, adskilte fra hinanden ved det dyb, som adskiller himlen fra jorden. Der er kun en lov, en moral, dannet af mennesket og for mennesket, og som indeholder i sine forskrifter alle de regler, som ere nødvendige for den sociale fred. At samfundet ikke har knyttet straffebestemmelser til enhver af sine forskrifter, er en anden sag. Idet

menneskeånden sætter sit mål og fastslår de regler, som synes den bedst skikkede til at betrygge menneskenes lykke i den moralidé, som den gradvis har dannet, er den ikke så overmodig at tro, at dette ideal altid kan nås. Den holder skridt mod vor naturs svaghed, og fordrer kun den offentlige interesse opretholdt, hvor det er mest påtrængende. Det antal pligter, som under straf fordres opfyldte, bliver derfor kun et minimum.

Så ere vi da atter førte tilbage til straffens teori. Det drejer sig ikke længere om at henføre denne til et dobbelt princip, den moralske og den sociale orden. Der gives for os kun et, og, lade vi al moral afhænge af den sociale interesse, må vi lade al strafferet springe frem af den samme kilde. Imellem den moralske og den straffende lov se vi kun et kvantitets-, ikke et kvalitetsspørgsmål.

Og i samme nu spredes alle fåger, alt opklares lige såvel for teori som for praxis.

Vi behøve ikke længere at tage hensyn til den ideale retfærdighed, som ikke findes i denne verden, og efter hvilken det menneske, som har forstyrret samfundsordenen, kun kan straffes, hvis han har et klart blik på godt og ondt, fuld bevidsthed om udstrækningen af den begåede brøde; hvis han forstår det nødvendige i en udsoning, hvis han selv »fordrer straffen«. Mennesket straffes ene og alene, fordi han har forstyrret samfundsordenen, og desto hårdere, jo farligere han er for samfundet. Det er muligt, at han fra et moralsk standpunkt i traditionel forstand er meget lidt ansvarlig, det vil sige, at han i høj grad mangler de moralske hjælpemidler, som skulle gøre det muligt for ham at modstå sine lidenskaber, og at hans forstand, i stedet for at være en hindring for disse drifter, kun er en slave af dem, men det er netop af den grund, at samfundet skrider ind og stiller straffen mellem sig og individet. Andre finde i deres følelser, i deres forstand, i deres energi en bistand, der med held lader dem kæmpe mod det ondes tilskyndelser. Forbryderen lytter kun til sin egen begær-

lighed, sin kønsdrift, sin ødelæggelseslyst. Da er det, at straffeloven kaster på vægtskålen tyngden af sine straffe og appellerer gennem frygten til de eneste følelser, som ere i stand til at beherske ham.

I modsætning til forbryderen står da den sindssyge. Al tanke om derunder at indbefatte enhver, hvem lægen benævner med dette navn, må nu, efter at moralprincippet er løbet sammen med samfundsprincippet, være udelukket. Som samfundets repræsentanter må det være domstolenes sag at undersøge, hvorvidt almindelig psykologisk erfaring, kendskabet til forbryderen, indsigten i straffenes virkeevne tilsiger, at den skyldige desuagtet er tilgængelig for frygt, ikke den instinktmæssige, som selv dyrene kende, men den ræsonnerende frygt for straffen og dens følger. Til denne afgørelse kan lægens erklæring yde værdifulde oplysninger, men ikke være afgørende. Lyder da svaret bekræftende, vil samfundet ikke være tilstrækkelig betrygget ved blot at berøve den skyldige muligheden for at skade. Da må straffen til med sin trusel mod gerningsmanden og hans ligesindede. Kun hvor kendsgerningerne vise hen til, at han er uimodtagelig for den frygt, som straffen indgyder og må indgyde, er samfundets interesse i straffen ophørt, og kun uskadeliggørelse står tilbage.

Mellem disse to yderpunkter, den ukuede eller forbryderen, den ukuelige eller den sindssyge, må da alle videre undersøgelser bevæge sig.

A. G.